

Копотун Ігор Миколайович – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, начальник наукової лабораторії проблем організаційно-правового та кадрового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Розглянуто питання охорони громадського порядку в кримінальному праві України. Визначено особливості злочинів проти громадського порядку.

Ключові слова: громадський порядок; злочин; кримінальна відповідальність.

Рассмотрены вопросы охраны общественного порядка в уголовном праве Украины. Определены особенности преступлений против общественного порядка.

Ключевые слова: общественный порядок; преступление; уголовная ответственность.

The question of public order in the criminal law of Ukraine is considered. Peculiarities of crimes against public order are determined.

Keywords: public order; crime; criminal responsibility.

Норушення громадського порядку в нашій країні зазвичай спричиняє моральний осуд з боку громадян і, водночас, застосування засобів адміністративного стягнення. Найбільш небезпечні за своїм характером і ступенем посягання на громадський порядок визнають злочинами й тягнуть за собою кримінальну відповідальність [1].

Суспільна безпека злочинів проти громадського порядку спричинена тим, що вони спрямовані проти найважливіших, охоронюваних кримінальним законом суспільних відносин у галузі соціального спілкування. На відміну від інших об'єктів, посягання на які завжди розцінюють як злочинні (наприклад, суспільний або державний устрій, життя людини і т. п.), зазначений об'єкт впливає на ступінь суспільної безпеки діяння тільки внаслідок безпосереднього спричинення або створення загрози спричинення йому значної, істотної шкоди [2, с. 17–23].

Визначальними ознаками для характеристики суспільної небезпеки цієї групи злочинів є, безумовно, об'єкт і об'єктивні ознаки, тобто злочинні наслідки, спосіб здійснення і характер діяння. Важливе значення мають і ознаки суб'єктивної сторони.

На суспільну небезпеку злочинів проти громадського порядку впливають, на наш погляд, й індивідуальні властивості особи винних. Порушник громадського порядку – особа глибоко негативна, яка заслуговує суворого морального осуду суспільства. Учинення таких злочинів свідчить про наявність у винних антигромадських навиків, традицій і, водночас, про відсутність низки соціально необхідних якостей, зокрема, почуття громадського обов'язку, честі, совісті, відчуття поваги до людей, ввічливості тощо [3].

Порушники громадського порядку характеризуються відсталим етико-психологічним розвитком, примітивними запитами, слабким емоційним вихованням. У зв'язку з цим, вони без вагань заподіюють шкоду іншим людям. Їм властиві егоїзм і чванливість своїм нахабством. Найчастіше порушники громадського порядку мають низький рівень освіти, професійної підготовки, часто зловживають алкогольними напоями. Значна їх частина вчиняє злочини не вперше, піддавалася адміністративній відповідальності.

Основна властивість особи злочинця – порушника громадського порядку – це його суспільна небезпека, що полягає в реальній загрозі здійснення ним злочинних дій, здатності за певних умов і надалі вчиняти так само. Суспільна небезпека злочинця є результатом, вираженням його соціальної зіпсованості, а не природженою властивістю його особи.

Усі громадяни, які вчиняють злочини проти громадського порядку, становлять суспільну небезпеку, однак ступінь такої небезпеки залежить від змісту, глибини та стійкості антисоціальної орієнтації їх особи, від характеру їх спонукань, схильностей, інтересів і мотивів діяльності. Конкретний факт злочинного порушення громадського порядку є, водночас, наслідком, свідченням і оцінкою суспільної небезпеки винних. Отже, їх антисоціальні особистісні властивості впливають на характеристику суспільної небезпеки аналізованих злочинів [4, с. 478–483].

Злочини проти громадського порядку, унаслідок того, що вони суспільно небезпечні, є одночасно і протиправними, тобто посгають на певні правові норми, порушення яких карається кримінальним законом.

Останніми роками посилено кримінально-правову охорону громадського порядку. До Кодексу включено нові склади злочинів, при конструюванні багатьох складів уточнено їх ознаки, за низку злочинів передбачено суворіші заходи покарання. Правові норми про злочини проти громадського порядку згруповано.

Аналізовані злочини мають певні особливості, найважливіші з яких необхідно розглянути. Злочини проти громадського порядку є поведінкою людини, забороненою не тільки з позицій закону, а й із вимог будь-якої соціальної норми, передусім, норм моралі. Учиняючи посягання на громадський порядок, винний тим самим грубо порушує правила моралі. Кримінально-правові норми, що передбачають відповідальність за порушення громадського порядку, зобов'язані своїм походженням нормам моралі. Унаслідок підвищення рівня етичної свідомості народу ставлення до антигромадських виявів окремих громадян стає дедалі нетерпимішим. Вони викликають різко негативну морально-політичну оцінку всього суспільства. Тому законодавець, виражаючи волю українського народу, перетворив деякі етичні норми у сфері соціального спілкування в кримінально-правові [4].

Будь-який злочин аморальний. Проте близькість безпосереднього їх зіткнення зі сферою аморального неоднакова. Відсутність у діяч винного тієї або іншої ознаки складу злочину або адміністративного правопорушення, спрямованої проти громадського порядку, не виключає відповідальності за аморальну поведінку [5]. Під час застосування кримінально-правових норм розділу XII Особливої частини Кримінального кодексу України завжди виникає необхідність звертатися до норм моралі. Тільки з урахуванням вимог останніх можна правильно тлумачити такі ознаки злочинів проти громадського порядку, як цинізм, зухвалість та ін. Зазначені поняття вимагають етичної оцінки. На основі норм моралі оцінюють і особу винних у здійсненні цих злочинів.

Таким чином, норми моралі, що регламентують і охороняють громадський порядок, тісно взаємодіють як у процесі формування, так і під час їх практичної реалізації.

Кримінально-правові норми цієї групи мають подвійне функціональне призначення. Вони, з одного боку, установлюють відповідальність за вчинення конкретного злочину, що посягає на приватну сферу життя громадян, з іншого – за вчинення злочину, що посягає на права громадян у публічній сфері.

Отже, злочини проти громадського порядку наближені до сфери адміністративної юрисдикції. Окремі діяння, що містять ознаки злочину проти громадського порядку, однак за характером і ступенем суспільної небезпеки такими не є, безпосередньо розглядають органи державного управління.

Наслідки зазначених злочинів полягають у порушенні громадського порядку. Водночас більшість із них може заподіяти і заподіює шкоду здоров'ю або гідності особи, її нормальним умовам праці, відпочинку та побуту, правам і законним інтересам громадян. У зв'язку з цим, протидія злочинам проти громадського порядку спрямована й на охорону особи в суспільстві.

Злочини проти громадського порядку відрізняються від злочинів проти життя, здоров'я, свободи та гідності особи за колом громадян, на яких поширюється небезпека завдання шкоди, а також моментом закінчення злочину.

Учиняючи злочини проти особи, винний безпосередньо чинить замах на певну особу. Такі злочини вважають закінченими з моменту завдання шкоди блага людині, що охороняється законом.

Злочини ж проти громадського порядку можуть завдати шкоди невизначено великому колу осіб. Їх визнають закінченими у низці випадків уже тоді, коли здійснено суспільно небезпечне діяння, яким поставлено або могло бути поставлено в небезпеку інтереси громадян.

Охорона громадського порядку є однією з обов'язкових функцій органів управління, остільки порушення цього порядку часто невіддільне від порушення діяльності зазначених органів.

Проте, на відміну від злочинів проти порядку управління, що чинять замах на нормальну роботу органів держави та громадських організацій, дана група злочинів порушує суспільні відносини у сфері соціального спілкування. Крім того, необхідно мати на увазі, що внаслідок їх учинення порушується діяльність органів управління не загалом, а лише у сфері охорони громадського порядку. Аналізовані кримінально-правові норми спрямовані переважно на охорону громадського порядку.

Таким чином, пропонуємо відмежувати кримінально-правову охорону громадського порядку від злочинів, що: ставлять під загрозу особисті права громадян (ст. 294 Кримінального кодексу України); ставлять під загрозу права громадян у публічній сфері (ст. 293 Кримінального кодексу України); ставлять під загрозу як особисті права громадян, так і права громадян у публічній сфері (ст. 295, 296 Кримінального кодексу України).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Н. А. Квалификация преступлений против общественного порядка и общественной безопасности: [учеб. пособие] / Н. А. Бондаренко, В. Т. Дзюба. – К., 1990.
2. Копотун І. М. Порушення громадського порядку: кримінально-правовий аспект / І. М. Копотун // Вісник Київського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 2. – С. 17–23.
3. Кутаїська Л. Кримінальне законодавство про злочини проти моральності: порівняльно-правовий аспект / Л. Кутаїська // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 8.
4. Копотун І. М. Кримінально-правові засади охорони громадського порядку / І. М. Копотун // Держава і право. – 2010. – № 48. – С. 478–483.
5. Морозова В. О. Історико-правові аспекти охорони громадської моралі / В. О. Морозова // Вісник Запорізького юридичного інституту МВС України. – 2008. – № 1.